

ראשי פרקים

נושא	עמודים
מבוא	3
א. סקירת הספרות	4-7
1. תפיסות עולם של ילדים	4
2. גישות ועמדות ביחס לשימושי מחשב בקרב ילדים בגיל הרך	4-6
3. עמדות ילדים ביחס לזמן מסך	6-7
ב. מתודולוגיה	8
ג. ממצאים	9-13
ד. דיון בממצאים	14-16
סיכום	17
ביבליוגרפיה	18-19

מבוא

השינוי בעשורים האחרונים בתפיסת הילד מתלוצץ למשתתף ושותף, באה לידי ביטוי בחקיקה מגינה ובגידול במודעות המבוגרים לזכותו של הילד לפתח עצמאות מחשבתית ולגבש עמדות ותפישות באופן עצמאי.

חשיפת הילד לאינטרנט אינה רק עקיפה (דרך בני המשפחה ובגן), אלא גם ישירה: הורים רוכשים לילדם פלפון כדי לשמור על קשר רצוף אתו ולשמור על בטחונו. בהקשר לשימוש באינטרנט והיקף זמן המסך הרצוי לילדים בגיל הרך (5-7) הדעות חלוקות. על פי הגישה השלילית הכרחי להגביל את זמן המסך לילד בגלל הסכנות הרבות אליהן נחשף בגילו הצעיר וחסר ההגנה (התמכרות, חשיפה לאללימות ותכנים לא ראויים, חוסר שינה, חוסר פעילות אקטיבית, פגיעה ביחסי הורים-ילדים ופגיעה בתהליכי חברות). על פי הגישה החיובית ניתן והכרחי להשתמש ביתרונות האינטרנט בצורה מבוקרת ובתיווך מבוגר.

שאלת המחקר היא: במה שונה התייחסות הילדים לשימוש בזמן מסך מזאת של הוריהם ומדוע? שיטת המחקר איכותנית. המדגם כולל שנים עשר מראיינים: ששה הורים וששה ילדים בגיל הרך (3-6), מקרית מוצקין. ניתוח התמונות ביחס לילדים נעשה בשפה מותאמת לילדים ובניתוח ציורי הילדים.

מהממצאים עולה שעמדת ההורים ביחס לשימושי מחשב שלילית: מרבית ההורים לא רואים באינטרנט כלי חינוכי, או כלי טכני חיובי במיוחד. הן רואות סכנות בריאותיות ונפשיות שיפריעו להתפתחות ילדן אם לא יוגבל בזמן מסך. עם זאת הן מזהות את יתרונות המסך ככלי שמפנה להן זמן מנוחה, ככלי שמעסיק את הילדים בשעות הפנאי וכלי שעשוי להעשיר אותם, תחת פיקוח נכון של ההורה. עמדת ההורים ביחס לזמן מסך ברורה: אין לאפשר לילד מתחת לגיל שנתיים זמן מסך ויש להקציב זמן מוגבל אחרי גיל זה ולפקח על הזמן והחשיפה לתכנים. בצד עמדה זאת, ההורים מביעים חוסר אונים לנוכח כישלונם לעמוד באתגר זה, על רקע קונפליקטים מול הילד, שיודע את זכויותיו ותובע שקולו ישמע וטענותיו יילקחו בחשבון.

עמדות הילדים לגבי זמן מסך רצוי נחרצת: הם רוצים יותר זמן מסך ויותר שליטה בזמן המסך. הם מוכנים להיכנס לשם כך לקונפליקט עם ההורים, כי הם מאמינים שיש להם יכולת לשלוט במסך גם ללא תלות במבוגר.

עוד נמצא שהילדים מתייחסים אל חוויית המסך כבילוי זמן מהנה, מעורר עניין וסקרנות, מלמד ומאתגר והם דורשים עוד חוויות מסוג זה.

א. סקירת הספרות

1. תפיסות עולם של ילדים

בעשורים האחרונים, חל שינוי בתפיסת הילד, במעמדו ובזכויותיו. מגישה שראתה בו חסר יכולת ותלוי באחרים, לגישה שרואה בילד משתתף ואף שותף. הדרך לחקור את תפיסות הילדים ביחס לעולמם נמצאה באמצעות שאלות המותאמות ליכולותיהם הקוגניטיביות, בתקשורתיות, הרגשיות וההתנהגותיות, וכן באמצעות ניתוח כלים ויזואליים, כמו ציור וצילום (מרעי-סארוון, 2021).

הכרה באוטונומיה של הילד באה לידי ביטוי באמנה הבינלאומית לזכויות הילד (1989) ובחוקים שנחקקו במדינות השונות להגנה על זכויות הילד (חוק זכויות התלמיד נחקק בישראל ב 2000). ההכרה בעצמאות הילד מתבססת על "זכותו של הילד להתייעץ, להביע את השקפת עולמו ולהשפיע על חייו ועל השירותים המסופקים לו" (האמנה הבינלאומית לזכויות הילד. (UNCRC). עם זאת, מציניים באמנה: "בשל אי בגרותו הפיזית והנפשית, זקוק הילד לביטחונות והשגחה מיוחדים" (שם). עולה מכאן, שבצד התרחבות ההכרה בילד כאדם שלם בעל יכולת לחשוב לבד ולגבש תפיסות עצמאיות, יש הכרה בצורך להטיל על ההורים אחריות להגן עליו, לעיתים על ידי יצירת גבולות ומגבלות.

2. גישות ועמדות ביחס לשימושי מחשב בקרב ילדים בגיל הרך

עצמאות הילד מציעה שיש לו זכות לגבש דעה עצמאית ביחס לשימושי מחשב הרלוונטיים עבורו ולהיקף זמן המסך שמתאים לו. להצעה זאת יש מחייבים ומתנגדים. הגישה החיובית לשימוש ילדים בגיל הרך באינטרנט, מציינת את יתרונות זמן המסך: האינטרנט מאפשר לילדים בגיל הרך להתנסות בנושאים שונים שרלוונטיים לחייהם, בצורת ייצוגים חזותיים רב חושיים הכוללים תמונות, אנימציות, סיורים וירטואליים למקומות שקשה להגיע אליהם, סרטים, משחקים ועוד (שכטר וספקטור-לוי, 2021).

משרדי החינוך במדינות העולם אימצו את היתרונות והכניסו את השימוש באינטרנט ללן הילדים, מתוך הערכה שלזמן המסך יש יתרונות: העשרת ידע, הגברת החשיבה, שיפור כישורי השפה, קידום חשיבה ביקורתית וחשיפה למיומנויות חברתיות וכישורי חיים בחברה. האינטרנט אינו רק כלי להפצת מידע והעשרת הידע, אלא מאפשר תקשורת, משמש כלי יצירה ידידותי להעברת חומרים וכלי להוראה וירטואלית. במחקר של ניר-גל ודרורי (2004) נמצא שהאינטרנט עשוי לזמן לילדים בגיל הרך מיגוון הזדמנויות למידה משמעותית מתחום העניין שלהם, אבל בתיווך של מורה, או מבוגר ותוך הגבלת החשיפה לתכנים אינטרנטיים ויזואליים, המשמעותיים לילדים ונכללים בתוכנית הלימודים.

על פי הגישה השלילית, חשיפה מוקדמת לא תקדם את כישורי הלמידה של הילדים ואף תגרום להם נזק: הם נחשפים לקצב חיים מהיר, שלא מתאים לגילם ואין להם יכולת להתמודד אתו ונחשפים לתכנים שליליים שמעוררים בהם פחדים. נמצא עוד ששימוש מגיל צעיר ושימוש ממושך מונעים תקשורת בין אישית ואינטראקציות חברתיות החיוניות להתפתחות תקינה של הילד, יוצרים קונפליקטים קשים בין הורים וילדים ויחסים שליליים עם הסביבה (Özaslan, 2021). כניסת האינטרנט למרחב המשפחתי מערערת ומשנה את חלוקת התפקידים בין הורים לילדים. מערערת על הגבולות, חושפת את הילדים מוקדם מדי לעולם המבוגרים על בעיותיו וסיכוניו, מאתגרת את ההורות ויוצרת קונפליקטים קשים בין ההורים המגבילים לילד שתובע להגן על תפיסת הפרטיות